

■ MODERNISM IN EUROPE ■

MODERNISM IN GDYNIA

MODERNIZM W GDYNI

■ MODERNIZM W EUROPIE ■

MODERNIZM W EUROPIE - MODERNIZM W GDYNI ■ 7
MODERNISM IN EUROPE - MODERNISM IN GDYNIA ■ 7

ARCHITEKTURA XX WIEKU ZACHOWANIE JEJ AUTENTYZMU I INTEGRALNOŚCI W GDYNI I W EUROPIE

**ARCHITECTURE OF THE 20th CENTURY
PRESERVATION OF ITS AUTHENTICITY AND INTEGRITY
IN GDYNIA AND EUROPE**

redakcja / edited by
Maria Jolanta Sołtysik
Marek Stępa

Urząd Miasta Gdyni / Gdynia City Hall
Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
Faculty of Architecture, Gdańsk University of Technology
Gdynia ■ Gdańsk
2020

MODERNIZM W EUROPIE - MODERNIZM W GDYNI ■ NR 7

Architektura XX wieku - zachowanie jej autentyczności i integralności w Gdyni i w Europie

MODERNISM IN EUROPE – MODERNISM IN GDYNIA • NO. 7

Architecture of the 20th century – preservation of its authenticity and integrity in Gdynia and Europe

Redakcja naukowa artykułów / Scientific Editor:

prof. dr hab. inż. arch. Maria Jolanta Sołtysik

Recenzent naukowy / Reviewer:

dr hab. inż. arch. Jakub Szczepański, prof. PG

Zespół redakcyjny / Editing Committee:

dr inż. arch. Marek Stępa - Przewodniczący / Chairman

prof. dr hab. inż. arch. Maria Jolanta Sołtysik

mgr inż. arch. Alina Limańska-Michalska

dr Joanna Leman

Tłumaczenie / Translated by:

Teresa Ossowska

Magdalena Jambroz

Anna Głowacka-Hirt

Zdjęcie na okładce / Cover photo:

Bartłomiej Ponikiewski

© Urząd Miasta Gdyni i autorzy artykułów / Gdynia City Hall and the authors of articles

Wszystkie prawa zastrzeżone / All rights reserved

Ilustracje do książki zostały dostarczone przez autorów poszczególnych artykułów i zamieszczone są na ich odpowiedzialność / All illustrative material has been supplied by the authors of particular articles at their exclusive responsibility

Wydawcy / Published by:

URZĄD
MIASTA
GDYNI

**POLITECHNIKA
GDAŃSKA**

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY

Urząd Miasta Gdyni / Gdynia City Hall

al. Marszałka Piłsudskiego 52/54

81-382 Gdynia,

tel. (+48) 58 626 26 26

www.gdynia.pl

Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej

Faculty of the Architecture

Gdańsk University of Technology

ul. G. Narutowicza 11/12

80-233 Gdańsk

www.pg.edu.pl

Przygotowanie publikacji / Prepared by:

Wydział Ochrony Dziedzictwa / Department of Heritage Protection

e-mail: dziedzictwo@gdynia.pl • www.gdynia.pl/modernizm

Gdynia • Gdańsk 2020

ISSN 2657-3873

ISBN 978-83-942631-0-2 UM Gdyni

ISBN 978-83-64333-39-2 WA PG

Opracowanie graficzne publikacji

Layout and graphic design by:

Elżbieta Domarus

Od redaktorów

Szanowni Państwo

Trzeci rok z rzędu wydajemy pokonferencyjną książkę z cyklu „Modernizm w Europie, modernizm w Gdyni”. Konferencje te z założenia miały odbywać się i odbywały raz na dwa lata. Miały również w cyklu dwuletnim owocować książką przedstawiającą ich dorobek. Tymczasem w roku 2018 ukazał się tom V zawierający prace przedstawione podczas piątej, jesiennej konferencji w roku 2016. W roku 2019 nastąpiła publikacja tomu VI podsumowującego jedyną w cyklu konferencję wiosenną w 2018 roku. Teraz, w końcu roku 2020 oddajemy do rąk Państwa tom VII będący plonem konferencji odbytej w październiku 2019 roku. Terminy naszych spotkań znawców i miłośników modernizmu zagęściły się nam nieprzypadkowo. Było to konieczne, by nie rezygnując z cykliczności i nie robiąc zbyt, naszym zdaniem, długiej trzyletniej przerwy pomiędzy konferencjami przejść na docelowy stały dla nich termin – jesienią w latach nieparzystych. Chodziło o uniknięcie kolizji z tradycyjnym terminem najważniejszego wydarzenia w świecie badaczy historii i praktyków ochrony modernistycznego dziedzictwa – Kongresów Docomomo. Czy to się nam udało nie wiadomo. Zaplanowany na wrzesień 2020 Kongres w Tokio został z uwagi na pandemię COVID-19 przesunięty na jesień przyszłego – 2021 roku. Czy Kongresy Docomomo wrócą do cyklu dwuletniego w lata parzyste, dzisiaj nie wiadomo. Wiadomo natomiast na pewno, że nasza kolejna, VIII konferencja w Gdyni poświęcona tym razem przede wszystkim architekturze przemysłowej i portowej będzie miała miejsce w Gdyni w dniach 23-25 września 2021 roku. Serdecznie zapraszamy wszystkich zainteresowanych. A przed przybyciem naprawdę warto zapoznać się z zawartością niniejszego tomu.

Wprowadzeniem do książki są trzy krótkie teksty ogólne, przedstawiające Gdynię i jej architekturę, autorstwa Marii Jolanty Sołtysik, Roberta Hirscha i Marka Stępy. Pierwszy z nich prezentuje wielowątkowy obraz rozwoju stylowego modernistycznej Gdyni, drugi podsumowuje blisko półwieczne osiągnięcia w dziedzinie ochrony gdyńskiego modernizmu, a trzeci ukazuje bardzo istotny dla miasta kontekst społeczny tej ochrony.

*Główny trzon publikacji podzielony został na trzy części: Europa, Polska i Gdynia - ujmujące w geograficzne ramy dzieje architektury modernistycznej. Szczególnie ciekawa jest część poświęcona modernizmowi europejskiemu. Otwierają ją dwa ważne artykuły, przedstawiające kontekst problemowy rozwoju tej formacji. Pierwszy, autorstwa Ivo Hammera, porusza dość rzadko w literaturze rozważane zagadnienie badania i ochrony autentyczności materiałów powierzchniowych architektury XX wieku, tym cenniejsze, że przedstawione w świetle fundamentalnej dla dziejów modernizmu książki *The International Style: Architecture Since 1922* (Henry-Russel Hitchcock i Philip Johnson). Drugi artykuł, autorstwa Any Marii Zahariade ujawnia nowe aspekty porównawcze modernizmu rumuńskiego i polskiego, znajdując źródło różnic między nimi w odmiennej tożsamości historycznej obu narodów i ukazując w nowym świetle osiągnięcia rumuńskich i polskich modernistów. Następane dwa artykuły, których autor-*

kami są kolejno Nataša Koselj i Jadwiga Urbanik, dotyczą wybranych problemów rozwojowych architektury modernistycznej w Słowenii i w Niemczech. Trzy dalsze teksty ukazują ważne – a mało znane – europejskie realizacje modernistyczne w Wiedniu (Wolfgang H. Salcher), Charkowie, (Aleksander Buriak i Maria Rusanowa) oraz w Moskwie (Vladimir Shukhov). Po nich znajdujemy trzy artykuły poruszające kwestie badania i ochrony architektury powojennej: w państwach bałtyckich (Marija Dremaitė), na Litwie (Vilte Janusauskaite) oraz w Czechach (Petr Vorlík). Tę część tomu zamyka artykuł Krzysztofa Bizio i Kamili Nowak dotyczący modernistycznych wysokościowców biurowych, który przenosi spojrzenie Czytelnika z pozycji dzieł modernistycznej architektury europejskiej na światową.

Nie mniej interesująca jest część książki poświęcona architekturze polskiej. Otwierają ją artykuł Małgorzaty Rozbickiej dotyczący „wiejskiej i małomiasteczkowej” odmiany modernizmu oraz artykuł Jakuba Lewickiego o nowych doświadczeniach w ochronie modernizmu w Warszawie i na Mazowszu. Dwa następne teksty dotyczą modernistycznych realizacji okresu międzywojennego w Komorowie (Wojciech i Dorota Bagińscy oraz Kinga Kimic) i w Toruniu (Jakub Polak), oraz powojennego systemu prefabrykacji w Tychach (Anna Syska). Tę część książki kończy bulwersująca historia wyburzenia słynnego powojennego dworca kolejowego w Katowicach (Aneta Borowik).

Miłośników gdyńskiego modernizmu zapewne nie rozczarują też artykuły poświęcone Gdyni. Pierwszy z nich, autorstwa Marii Jolanta Sołtysik ukazuje dość nieoczywisty wpływ koncepcji Juliana Rummela na plany urbanistyczne Gdyni, a drugi, autorstwa Waldemara Affelta, dotyczy wielowątkowych działań podejmowanych w Gdyni dla ukazania historii oraz specyfiki gdyńskiego modernizmu. Kolejne artykuły przedstawiają szczegółowe aspekty dzieł i ochrony tej architektury oraz wybrane jej realizacje: zieleń miejską modernistycznego miasta (Maura Zaworska), zespół mieszkaniowy ZUS przy ul. Partyzantów (Robert Hirsch i Celina Łozowska), terakotowe posadzki gdyńskich budynków (Weronika Szerle) oraz willę „Weneda” w Orłowie (Piotr Chabiera). Książkę zamyka tekst Artura Tanikowskiego przedstawiający malarską wizję architektury modernistycznej Gdyni i Tel Awiwu w dziełach Marii Kiesner.

Wszystkie wspomniane artykuły wnoszą wiele nowych aspektów poznawczych, istotnych zarówno dla dzieł modernizmu europejskiego, jak też polskiego i gdyńskiego.

Jak zwykle na końcu załączamy fotoreportaż z konferencji, a we wprowadzeniu znacznie zwiększony w stosunku do tomów wcześniejszych zestaw fotografii ukazujących architekturę modernistyczną Gdyni.

Mamy nadzieję, że lektura tej publikacji dostarczy Czytelnikom dużo satysfakcji.

Maria Jolanta Sołtysik
Redaktor Naukowy

Marek Stępa
Przewodniczący Zespołu Redakcyjnego

From editors

Dear Readers,

For the third consecutive year we are publishing a post-conference book of the "Modernism in Europe – Modernism in Gdynia" series. The assumption was to organize a conference every two years and also every two years follow them with a publication. However, in 2018 volume V containing papers presented during the autumn conference of 2016 was published. In 2019 we published volume VI which summarizes the spring conference of 2018. Now, at the end of 2020 we are releasing volume VII, the result of the conference that took place in October 2019. It was no coincidence that our meetings of modernism experts and enthusiasts have been condensed. It was necessary to get back on track with the term of the conference – autumn of even years – without giving up on its cyclicity and not having a break of three years, too long in our opinion. The reason behind this was to avoid coinciding with the traditional term of the most important event in the world of researchers and conservators of modernist architecture – the International Docomomo Conference. Whether it was successful remains to be seen, as due to COVID-19 pandemic the Docomomo Conference in Tokyo, originally planned for September 2020, was postponed until autumn next year. It is not yet known if Docomomo will return to their even years' cycle. What we do know, however, is that our next conference in Gdynia will take place on September 23rd-25th, 2021. We cordially invite you to participate in it. And before attending the conference, it is well worth to read this volume.

The introduction to the book are three short general texts, presenting Gdynia and its architecture, written by Maria Jolanta Sołtysik, Robert Hirsch and Marek Stępa. The first one shows the complex picture of stylistic development of modernist Gdynia, the second one summarizes nearly half a century's achievements in the field of protection of Gdynia's modernism, and the third one shows the very important social context of this protection for the city.

The main body of the publication is divided into three parts: Europe, Poland and Gdynia – providing the geographical framework for the history of modernist architecture. The part devoted to European modernism is particularly interesting. It starts with two important articles presenting the development of this formation in context. The first one, written by Ivo Hammer, deals with the issue of researching and protecting the authenticity of the surface materials of the 20th century architecture, which is quite rarely considered in the literature, all the more valuable as presented in the light of the book "The International Style: Architecture Since 1922" (by Henry-Russel Hitchcock and Philip Johnson), fundamental for the history of modernism. The second article, written by Ana Maria Zahariade, reveals new comparative aspects of Romanian and Polish modernism, finding the sources of their discrepancies in different historical identities of both nations and showing the achievements of Romanian and Polish modernists in a new light. The following two articles, written by Nataša Koselj and Jadwiga Urbanik, deal with selected problems in the development of modernist architecture in Slovenia and Germany. Three further texts present important, yet little known European modernist projects in Vienna (Wolfgang H. Salcher), Kharkiv (Alexander Buriak and Maria Rusanova) and Moscow (Vladimir Shukhov). These are followed by three articles on research and protection of post-war architecture: in the Baltic States (Marija Dremaitė), Lithuania (Vilte Janusauskaite) and the Czech Republic (Petr Vorlík). This part of the volume closes with an article on modernist office buildings, by Krzysztof Bizio and Kamila Nowak, who turn the readers' attention from the history of European to world modernist architecture.

No less interesting is the part of the book dedicated to Polish architecture. It opens with an article by Małgorzata Rozbicka on "rural and small-town" variety of modernism and an article by Jakub Lewicki on new experiences in protecting modernism in Warsaw and Mazovia. The next two texts concern the modernist realizations of the interwar period in Komorowo (Wojciech and Dorota Bagiński and Kinga Kmicic) and in Toruń (Jakub Polak), and the post-war prefabrication system in Tychy (Anna Syska). This part of the book ends with a shocking story of the demolition of the famous post-war railway station in Katowice (Aneta Borowik).

The enthusiasts of Gdynia's modernism will probably not be disappointed by the articles devoted to Gdynia. The first one, by Maria Jolanta Sołtysik, shows the rather unobvious influence of Julian Rummel's concept on the urban plans of Gdynia, and the second one, by Waldemar Affelt, addresses the complex actions taken in Gdynia to show the history and specificity of Gdynia's modernism. The following articles present detailed aspects of the history and protection of this architecture and its selected realizations: the urban greenery of the modernist city (Maura Zaworska), the ZUS housing complex at Partyzantów Street (Robert Hirsch and Celina Łozowska), terracotta floors of Gdynia buildings (Weronika Szerle) and the „Weneda” villa in Orłowo (Piotr Chabiera). The book closes with a text by Artur Tanikowski presenting a picturesque vision of modernist architecture of Gdynia and Tel Aviv in the works of Maria Kiesner.

All the above mentioned articles bring many new cognitive aspects, important for the history of Europe's, as well as Poland's and Gdynia's modernism.

As usual, at the end you will find a photo coverage of the conference, and in the introduction a significantly increased set of photographs showing the modernist architecture of Gdynia.

We do hope that the articles included in the publication will leave you satisfied.

Maria Jolanta Sołtysik
Scientific Editor

Marek Stępa
Head of Editorial Team

Gmach Sądu Rejonowego, Pl. Konstytucji 5, Gdynia (fot. Bartłomiej Ponikiewski)
District Court Building, Pl. Konstytucji 5, Gdynia (photo: Bartłomiej Ponikiewski)

Spis treści Table of Contents

Gdyński modernizm lat międzywojennych. Oblicze stylowe epoki Modernism of the interwar period in Gdynia. A picture of the style of the epoch <i>Maria Jolanta Sołtysik</i>	12
Pół wieku ochrony architektury modernistycznej Gdyni Gdynia – half a century of modernist architecture preservation <i>Robert Hirsch</i>	24
Czy architektura modernistyczna ma wpływ na integrację mieszkańców Gdyni Does modernist architecture help integration of Gdynia residents? <i>Marek Stępa</i>	32
EUROPA EUROPE	
1. Materiały powierzchniowe mają znaczenie! Wykończenia elewacji budynków o wybitnej architekturze modernistycznej lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku w Europie. Hitchcock-Johnson i ostatnie badania Surfacing materials matter! Facade finishes of outstanding modernistic architecture in the 1920s and 1930s in Europe. Hitchcock-Johnson and Recent Studies <i>Ivo Hammer</i>	43
2. Va-et-vient między modernizmem rumuńskim i polskim Va-et-vient Between Romanian and Polish Modernism <i>Ana Maria Zahariade</i>	57
3. Korzenie słoweńskiego strukturalizmu: od Plečnika do Ravnikara. Stulecie Lublańskiej Szkoły Architektury The Roots of Slovenian Strucuralism: From Plečnik to Ravnikar and Beyond. Centenary of the Ljubljana School of Architecture <i>Nataša Koselj</i>	65
4. Dom rosnący w międzywojennych Niemczech The Growing House in Interwar Germany <i>Jadwiga Urbanik</i>	71
5. Wyzwania związane z ochroną naszej przeszłości w Wiedniu: Dom Prawdy, Expo, Philips, sklepy i „źródło które musi płynąć” The Challenges of Protecting Our Past in Vienna Expo, Philips, Shops and Communist Party and ‘a spring to be kept flowing’ <i>Wolfgang H. Salcher</i>	79
6. Zespół Placu Swobody w Charkowie - chrestomatia strategii zachowania autentyczności architektury awangardy Complex of Svobody (Freedom) Square in Kharkiv – a Collection of Strategies for Preserving the Authenticity of Avant-Guard Architecture <i>Aleksander Buriak, Maria Rusanowa</i>	87
7. Wyniki badań Domu Mielnikowa w Moskwie w ramach grantu Getty Foundation (2017-2019) Review of the results of Melnikov House examination under the support of the Getty Foundation grant (2017-2019) <i>Vladimir Shukhov</i>	93
8. Problem integralności w adaptacji powojennego modernizmu do współczesnych celów – doświadczenia Litwy i państw bałtyckich The Question of Integrity in the Adaptive Reuse of the Post-War Modernism - experiences of Lithuania and the Baltic countries <i>Marija Dremaite</i>	99
9. Modernizm a dziedzictwo? Mieszkalnictwo czy architektura? Praktyka ochrony socjalistycznej architektury modernistycznej na Litwie Modernism vs Heritage, Housing vs Architecture? Intentions and Practice of Socialist Modernist Architecture Protection in Lithuania <i>Vilte Janusauskaite</i>	107
10. Czeska architektura lat osiemdziesiątych na tle krajobrazu i miasta Czech architecture of the eighties set against the landscape and the city <i>Petr Vorlik</i>	115
11. Konceptcje wysokich budynków biurowych w architekturze okresu modernizmu i ich wpływ na rozwiązania współczesne Concepts of tall office buildings in modernist architecture and their impact on contemporary solutions <i>Krzysztof Bizio, Kamila Nowak</i>	123

POLSKA
POLAND

- 1. Modernizm w architekturze polskiej wsi i miasteczka (1918-1939) 131**
Modernism in the Architecture of Polish Small Towns and Rural Areas (1918–1939)
Małgorzata Rozbicka
- 2. Ochrona autentyczności i integralności architektury modernistycznej – nowe doświadczenia na przykładzie Warszawy i Mazowsza 141**
Protection of the authenticity and integrity of modernist architecture – new experiences on the example of Mazovia and Warsaw
Jakub Lewicki
- 3. Modelowa realizacja idei „funkcjonalny, ekonomiczny dom drewniany” z ogrodem w Komorowie – wzorcowy projekt Bohdana Lacheta i Józefa Szanajcy 149**
A model implementation of the idea of “a functional, economical wooden house” with a garden – the flagship project of Bohdan Lachert and Józef Szanajca
Bagiński Wojciech, Bagińska Dorota, Kinga Kimic
- 4. Wpływ modernizmu na architekturę przemysłową na przykładzie nowej gazowni miejskiej w Toruniu 155**
Influences of modernism on industrial architecture on the example of a new municipal gasworks in Toruń
Jakub Polak
- 5. Tyski sposób na prefabrykację (1950-1974) 163**
The prefabrication manner of Tychy (1950-1974)
Anna Syska
- 6. Smutek odchodzenia architektury. Historia wyburzenia dworca kolejowego w Katowicach 171**
The sadness of architecture passing away. The history of the demolition of the railway station in Katowice
Aneta Borowik

GDYNIA
GDYNIA

- 1. Integralność portu i miasta. Idea urbanistyczna Juliana Rummela i jej wpływ na plany Gdyni 183**
The Urban Idea of Julian Rummel and Its Influence on the Interwar Plans of Gdynia
Maria Jolanta Sołtysik
- 2. Ulubienie modernizmu, czyli gdyńska strategia formowania wspólnoty dziedzictwa 193**
Favouring modernism, or gdyńska strategy for forming heritage community
Waldemar Affelt
- 3. Zieleń miejska Gdyni okresu międzywojennego oraz problematyka jej zachowania 201**
Urban greenery of Gdynia of interwar period and the issues of its retaining
Maura Zaworska
- 4. Zespół mieszkaniowo-usługowy ZUS przy ul. Partyzantów w Gdyni, jako przykład nowoczesnego zintegrowania funkcji i formy 207**
ZUS residential and service complex in Partyzantów St. in Gdynia as an example of modern integration of form and function
Robert Hirsch, Celina Łozowska
- 5. Utylitarnie piękno terakotowych posadzek na klatkach schodowych budynków międzywojennej Gdyni. Wybrane przykłady 217**
Utilitarian Beauty of Terracotta Floors in the Stairwells of the Interwar Gdynia. Selected Examples
Weronika Szerle
- 6. Willa „Weneda” w Gdyni-Orłowie – dom letniskowy Mariana Morelowskiego 227**
Marian Morelowski’s summer resort - Villa Weneda in Gdynia-Orłowo
Piotr Chabiera
- 7. Gra z architekturą. Tel Awiw i Gdynia w malarstwie Marii Kiesner 233**
Playing with architecture: Tel Aviv and Gdynia in the painting of Maria Kiesner
Artur Tanikowski

Informacje o autorach / Notes on authors **243**

Fotorelacja z 7. Międzynarodowej Konferencji Naukowej Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura XX wieku – badania i popularyzacja, Gdynia 3-5 października 2019 r. **249**
Photo report from the 7th International Scientific Conference Modernism in Europe – Modernism in Gdynia. 20th century architecture - research and popularization, Gdynia October 3-5, 2019

Architektura modernistyczna Gdyni na fotografiach **261**
The modernist architecture of Gdynia in the photos
Bartłomiej Ponikiewski